

**BENGT MAGNUS
BJÖRKMAN**
1745 - 1824

*

FASTIGHETER :
Hästen 5 och 6
Röda Slussen 9
Alberget 6, Djurgården

*

Hans Tåhlin, Stockholm, 1996

BENGT MAGNUS BJÖRKMAN

FASTIGHETER I KVARTERET HÄSTEN 5 OCH 6,
JACOBS FÖRSAMLING, STOCKHOLM,
REGERINGSGATAN 36/38/HAMNGATAN 20,

Inledning:

I samband med släktforskning betr. Bengt Magnus Björkman, (BMB), har jag kommit att intressera mig speciellt för de fastigheter han lät uppföra på den nuvarande NK-tomten, Hamngatan 20 samt Regeringsgatan 36 och 38 i kvarteret Hästen 5 och 6 (troligen fanns det en port från Smålandsgatan med nummer 29). Till intresset har kanske också bidragit det faktum, att NK för mig som Stockholmare varit ett begrepp i hela mitt liv - det var på NK man stämde möte med sin mor eller någon käresta, det var där man gick och såg på julskyltningen med sina barn (och nu med sina barnbarn), det är där man handlat presenter och julklappar under åren. Tyvärr är väl inte heller NK av idag riktigt detsamma som förr, men det är en annan historia.

För att få fram tillgänglig information har jag besökt (i bokstavsordning):

- Jernkontoret
 - Kungliga Biblioteket, Huvudbiblioteket.
 - " " " " " " , Tidskriftsektionen
 - Röhska Museet, Göteborg
 - Stadsarkivet
 - Stadsbyggnadskontoret
 - Stadsmuséet, Faktaarkivet
 - Stockholms Stads Brandförsäkringskontor
 - Tingsrätten
 - Div. antikvariat
- samtliga, utom Röhska Muséet, i Stockholm

Jag har dessutom per telefon haft kontakt med:

- Arkitekturmuseum
- Djurgårdsförvaltningen
- Företagsarkivet
- Nordiska Muséet, NK-Arkivet
- AB Nordiska Kompaniet, Marknadsavd.
- Pressens Bild,
 samtliga i Stockholm
 samt
- Skandia, Försäkrings AB, Arkivet, Norrköping

Vid undersökningsperiodens början, c:a 1710, var fastigheterna Regeringsgatan 36 och 38 sammanslagna under beteckningen Hästen 5 och 6 (hela sträckningen mellan Hamngatan och Smålandsgatan). Bengt Magnus köpte en tomt med befintligt stenhus 1785 för 17.500 riksdaler - huset hade troligen delvis ödelagts av brand 1778 och därefter hjälpligt reparerats, så att en ny brandförsäkringsbesiktning kunde äga rum 1782. Säljaren Per Adam Stromberg hade köpt samma fastighet två år tidigare för 7.850 rkd av sin svärmor Catharina Lampa, änka efter Bryggarmästaren Pehr Lampa. Efter Bengt Magnus död 1824 tillföll Hästen 5 och 6 hans änka, Ulrika Magdalena. I samband med att hon gifte om sig 1826 med Friherre Pehr Erik Skjöldebrand, delades fastigheten upp i Hästen 5 resp. Hästen 6 (Regeringsgatan 36 resp. 38) och Ulrika Magdalena skänkte Hästen 6 till sin make, medan hon själv behöll Hästen 5. Samma år, 1826, avled Pehr Erik Skjöldebrand, varvid Hästen 6 genom arv tillföll hans barn i ett tidigare äktenskap (8 flickor). Vid Ulrika Magdalenas död 1828, ärvdes Hästen 5 först av hennes och Bengt Magnus' näst äldsta dotter, Sophia Aurora, för att sedan efter hennes död, 1829, efter lottkastning 1830 tillfalla en broder till henne, Axel Ulric (den femte i ordningen av BMB:s barn och den tredje i ordningen av sönerna).

(Som ett kuriosum kan återberättas följande ur biografiska anteckningar om Pehr Erik Skjöldebrand i boken "Från Jaktslottet till Landsflykten" av Stig Jägerskiöld:

Skjöldebrand hade tidigare varit gift med en vacker kvinna Catharina Charlotta Bagh, som under många år varit "sambo" med ägaren till Utö gruvor, brukspatronen Edvard Reuterskiöld, och haft ett antal barn med denne. Reuterskiöld, som var frisinnad, hade som princip, att man och kvinna skulle leva samman utan band, dvs utan att gifta sig - så gick det som det gick - en dag 1808 lämnade Catharina helt sonika både sambo och barn, obunden som hon var. Hon gifte sig med Skjöldebrand och fick inte mindre än 8 döttrar med honom. Reuterskiöld förblev sina ideal trogen och godtog Catharinas nya kärlek. Han bröt ej med henne och i hans testamente var hon ihågkommen.)

Hästen 5 innehades sedan av släktgrenen Axel Ulric Björkman med ingifta medlemmar, till dess att fastigheten år 1900 såldes för 825.000 kronor till Brandförsäkrings AB Victoria (som inrättade kontor i Hamngatan 20), för att så småningom, 1913, säljas vidare till AB Nordiska Kompaniet, i avsikt att ge plats för det nya, stora varuhuset, NK (tidigare hade NK sina lokaler vid Stureplan i nuvarande Johnson-huset)

Hästen 6 går ett mera skiftande öde till mötes. Först köps det 1827 av Krigsrådet Carl Johan Salomon av Pehr Eric Skiöldebrands omyndiga barn för 52.000 rkd, för att så småningom genom arv och köp hamna i den Wrangelska släkten 1857.

1885-90 spekuleras i fastigheten till dess att den finner en hemvist hos Stockholms Gasverk, som river byggnaden och ersätter den med Elverkets s.k. Brunkebergs-station. 1937 är det så dags också för Elstationen att skattas åt förgängelsen och ge plats för en utvidgning av NK under 1960-talets början.

1963 slogs NK-fastigheterna Hästen 4,5 och 6 ihop till vad som nu kallas Hästen 19.

I arkivet hos Stockholms Stads Brandförsäkringskontor har jag lyckats hitta följande beskrivningar av de båda fastigheterna (mycket detaljerad beskrivning beroende på att uppgifterna ligger till grund för vilken försäkringssumma och försäkringspremie som skall åsättas fastigheten).

Hästen 5:

"Vid Regeringsgatan och hörnet av Hamngatan ett stenhus 33 3/4 alnar långt, 21 alnar brett och en halv våning högt med en 32 3/4 alnar lång, 18 1/4 alnar bred och lika hög flygel åt Hamngatan, vilken har en 4 1/2 alnar lång och 3 3/4 bred vinkel på västra sidan. Under denna byggnad äro 14 st.större och mindre välvda källare. Nedgångarna på stentrappor och stängda med järndörrar.

Första våningen med flygeln har 1 alns murar och består av: En förstuga, portgång från Regeringsgatan. Toscana pelare. Ett spruthus. En korridor t.h. Tvenne utgångar åt gården. En ?portgång från Hamngatan, 13 rum och ett kök med ugnar, en bagarstuga och ett mindre kök.

Andra våningen har 3/4 alnars murar och innehåller trenne förstugor, en tambur, 17 rum, en skänk och ett kök.

Tredje våningen av lika beskaffenhet. Våningen innefattar åtta rum, ett skafferi och tvenne contoarer och uti flygeln tvenne rum.

Stentrappor uti tvenne uppgångar till vindarne som är brandfria och stängda med järndörrar. Alla taken gipsade och rummen försedda med porslinskakel-ugnar. Överst tork-

vindar. Hela taket belagt med koppar ävensom skorstenarne samt sex större och sex mindre vindskappor.

Utanför flygelbyggnaden en stensatt brunn med gott vatten överbyggd med trä - taket med plåtar. Vid Hamngatan sex alnars stenvmur med inkörsport.

Hästen 6:

Vid Regeringsgatan och Smålandsgränden ett stenhus $61 \frac{3}{4}$ alnar långt, $19 \frac{3}{4}$ dito brett med en $38 \frac{1}{2}$ alnar lång och $33 \frac{1}{2}$ dito bred flygel åt Smålandsgränden med en 7 alnar lång och $3 \frac{3}{4}$ dito bred vinkel norrut. Fyra våningars höjd. Under denna byggnad är tvenne kök, en bagarstuga och 14 källare som är välvda och försedda med stentrappor till nedgångarna, stängda med järndörrar.

Första våningen har 1 alns murar och består av trenne portgångar, en inkörsport, 19 rum och tre kök.

Andra våningen, med $\frac{3}{4}$ alns murar, av trenne förstugor, 20 rum och ett kök samt tvenne Gar des Robes.

Tredje våningen, med $\frac{3}{4}$ alns murar innehåller trenne förstugor, 20 rum och tvenne kök.

Vindsvåningen av tvenne förstugor, 20 rum och en korridor, en del avdelt med cloisons-väggar. Brandfri botten. Taket med skorstenar och kappor belagt med koppar. Alla trappor av sten och alla rummen med porslinskakel-ugnar och gipsade tak.

Utanför flygelbyggnaden en stensatt brunn med ymnigt och gott vatten och överbyggnad av trä med plåttak.

Därnäst 6 alnars stenvmur med inkörsportar.

Tvärs över gården, på båda numren, av sten en sträcka av 114 alnars längd och 17 dito bredd samt en våningshöjd varunder på båda ändarna är en rymlig vedkällare, däröver åtta vagnshus, tvenne vedbodar och trenne stall för 30 hästar. Skullar över. Taket täckt med tegel. Nocken, takfoten och fyra kappor beslagna med järnplåtar.

Ifrån denna byggnad österut 9 alnars stenmur med gångport.

Ifrån öster till väster av gårdsrummet mitt uppå emellan förenämnda mur en stenhusbyggnad 26 alnar lång och 14 dito bred samt en våning hög innehållande fyra rum och tvenne kallrum, 10 latriner. Ovanpå vind som är brädlagd - taket täckt med glacerat tegel, nocken, gavelskivorna, takfoten och tvenne kappor beslagna med järnplåtar.

Emellan denna byggnad och stora husen likaledes en 9 alnars stenmur med gångport. Ingen åbyggnad av trä finnes.

Värde: Daler Kopparmynt 25.000 för 5 och 6".

Ett urval av personer som bott en längre tid i fastigheterna Hästen 5 och 6 under perioden 1790-1890:
(angivna i bokstavsordning - inte kronologiskt)

Regeringsgatan 36;

- Almqvist, Ludvig, Theodor, Justitieråd, Statsråd
- Björkman, Axel Ulric, Brukspatron
- Björkman Bengt Magnus, Brukspatron, Grosshandlare
- Boström, Eric Gustaf, Statsråd och sedermera Statsminister
- von Essen, H.H. Greve (bevistade med Gustaf III operamaskeraden mars 1792)
- Skjöldebrand, Pehr Eric, Friherre, President i Svea Hovrätt

Regeringsgatan 38:

- Almquist, Carl Jonas Love, Författare
- Cronhjelm, Amalia, Fredrika, Änkegrevinna (dotter till den berömde ränksmidaren, generalen Pechlin)
- Hisinger, Michael, finländsk Brukspatron,
- Salomon, Carl Jacob, Krigsråd
- Silfverstolpe, David, Överste
- Wrangel, Tönnes, Greve, Major

HT/aa

1996-03-18

BMB009

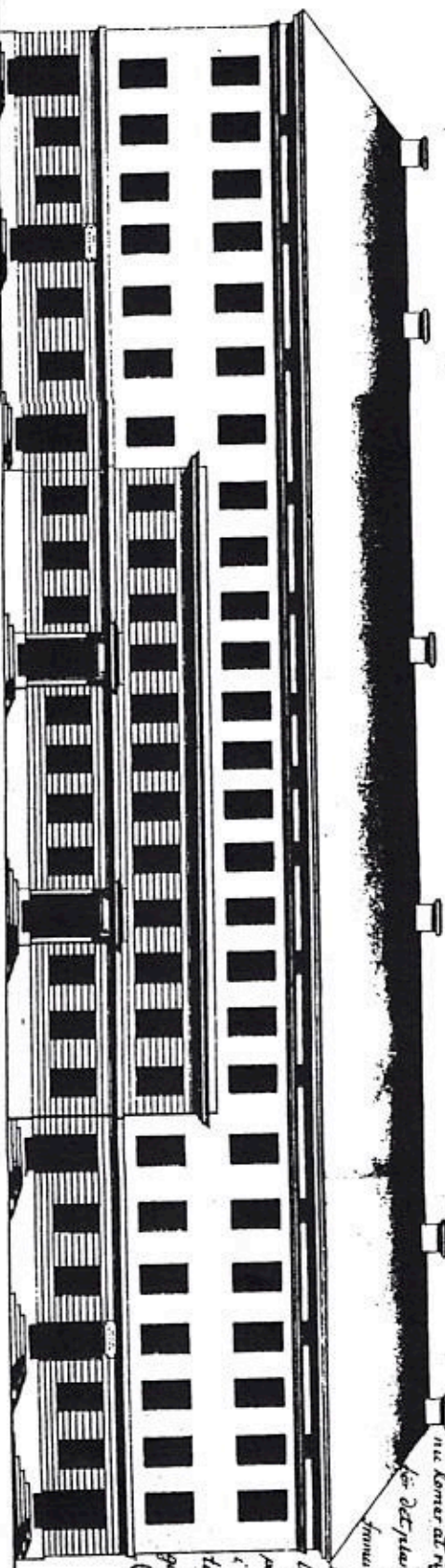
Högskolestyrelsen
 Högskolebyggnaden
 Högskolegatan
 Uppsala

Inlyst Romma Byggnad er Byggnadsstyrelsen Nordtjandska Byggnadsstyrelsen
 Inlyst Romma Byggnad er Byggnadsstyrelsen Nordtjandska Byggnadsstyrelsen
 Inlyst Romma Byggnad er Byggnadsstyrelsen Nordtjandska Byggnadsstyrelsen

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

Vid denna tillfälle äro alla de juister, at i utskagen som varit i Byggnadsstyrelsen inlysta.
 och komna såldas i den Resolution som givur denna byggnad utgöra at inlyst och som ut gånad vid Salm, Högskolebyggnad
 nu komer at riktas, de

Högskolebyggnaden
 Högskolegatan
 Uppsala

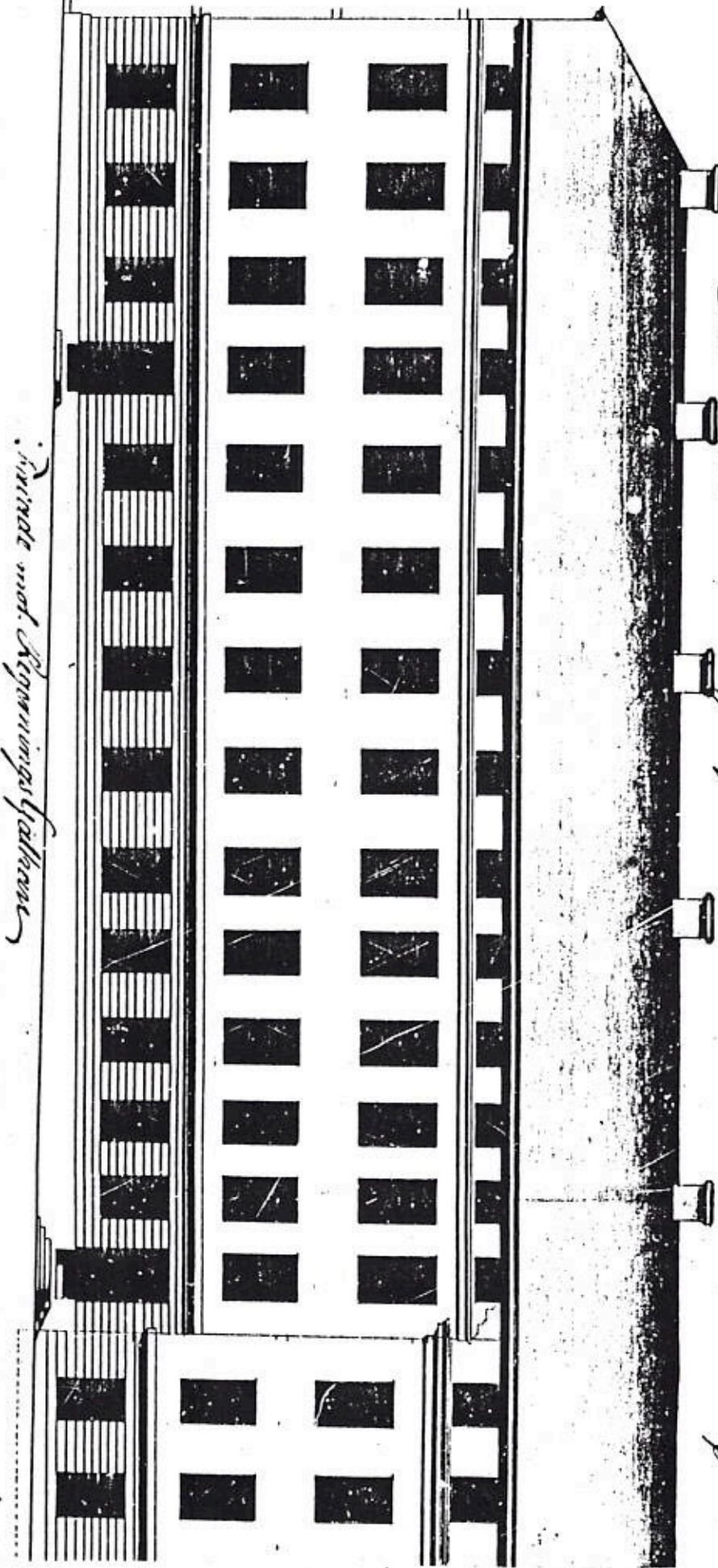
Facade mot Regnerings Gatan.

4. smiltæget vil gøre Embedsmænd, Friskolen, ja, som
 fører Rømt, og de med. Friskolens Rømt, og alle
 de som udgik, og som med de med. og de som med.
 Af Friskolens Rømt og Rømt, og de som med.
 den 5. April 1799.
 J. M. C. M. M.

15
 En god den nye Rømt, og de som med.
 de som med. og de som med. og de som med.
 de som med. og de som med. og de som med.
 den 5. April 1799.
 J. M. C. M. M.

1799: 15
 Høsten 5. 6

Kirke og Regnerings Høst

M. C. M. M.

1798: 15.
M. J. 11. d. 27. J. d. 1798.

Herrens och Fr. G. ...
Herrens och Fr. G. ...
Herrens och Fr. G. ...
Herrens och Fr. G. ...

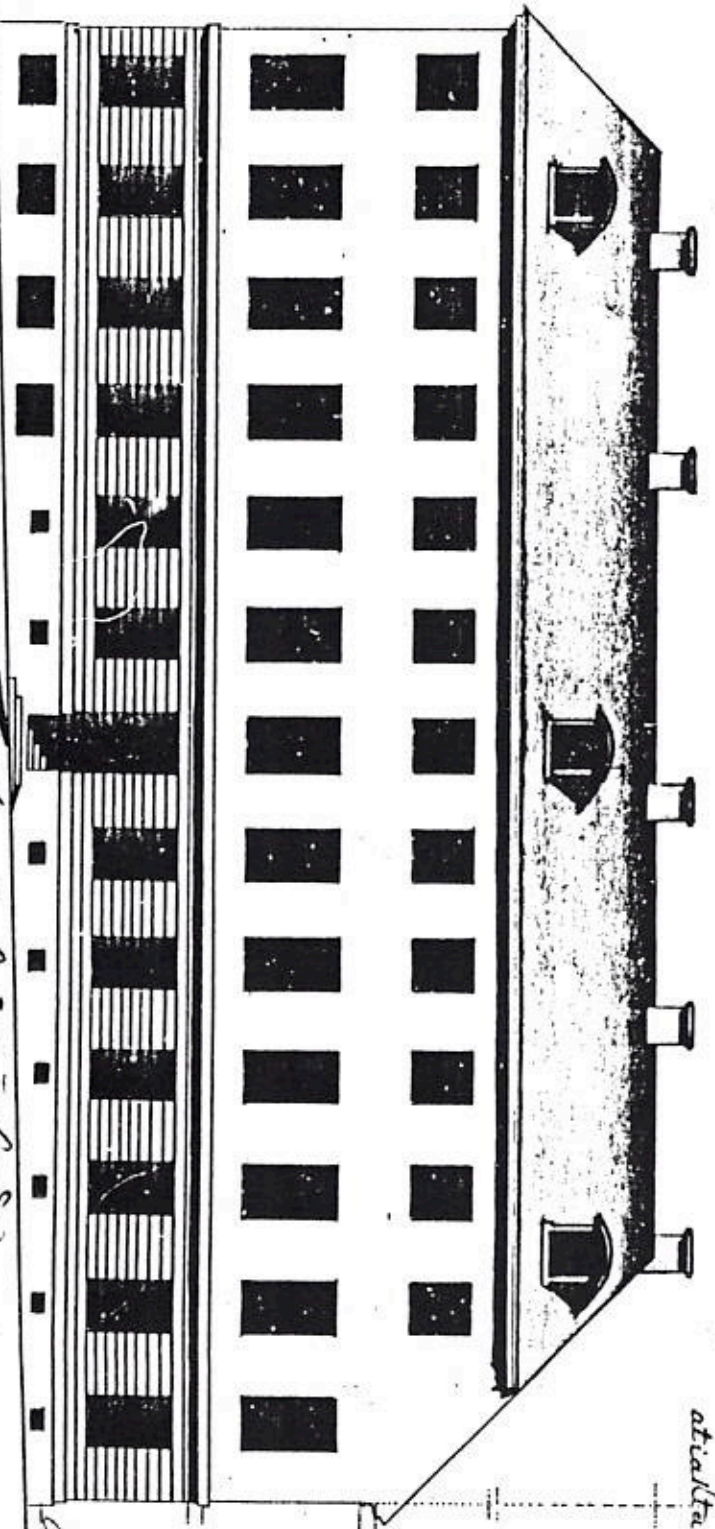

Enligt de ...
Herrens och Fr. G. ...
Herrens och Fr. G. ...
Herrens och Fr. G. ...

Med denna beskrifning är alla vanliga Byggnadsregler

atalsfage

Carlth. Koria

Körstads m. fr. Smältningsfuglar

Byggningsfuglar

en

B E N G T M A G N U S B J Ö R K M A N

FASTIGHETER I KVARTERET HÄSTEN 5 OCH 6,
JACOBS FÖRSAMLING, STOCKHOLM

L A G F A R T E R

(före 1875 Uppbudsprotokoll/Köpebrev)

Genom arv:

Från Lampa, Johan (Första notering om mantalsskrivning 1711) över Lampa, Johan och Lampa, Elisabet (Bryggare-änka) till Lampa, Pehr och Lampa, Cath (bryggare-änka) samt efterlevande barn, varav ett var Stromberg, Johanna Sophia f. Lampa och gift med Stromberg, Per Adam, Baron, Stallmästare

Genom köp:

Hästen 6 köpt 1761 av Lampa, Pehr. Säljare: modern, Elisabet.

Hästen 5 och 6 köpt 1783 av Stromberg, Per Adam med hustru Johanna Sophia f.Lampa. Säljare är Johanna Sophias mor, Cath, bryggare-änka, samt Johanna Sophias syskon.

Hästen 5 och 6 köptes 1787 av Bengt Magnus Björkman, säljare Stromberg, Per Adam med hustru Johanna Sophia.

Genom arv:

Hästen 5 och 6 1824. Till BMB:s änka, Ulrika Magdalena, f. Lewin, omgift Skjöldebrand.

Genom gåva:

Hästen 6 1826. Skjöldebrand, Pehr Erik

Genom arv:

Hästen 5 1828. Till BMB's och Ulrika Magdalenas dotter, Sophia Aurora, död 1829

Genom arv efter lottkastning:

Hästen 5 1830. Till Sophia Auroras bror, Axel Ulric.

Genom arv:

Hästen 5 1855. Till Axel Ulrics änka, Marie Antoinette, f. Norling.

Hästen 5 1877. Till Axel Ulrics och Marie Antionettes 6 barn.

Genom köp:

Hästen 5 köpt från syskonen 1900 av Brandförs. AB Victoria. Från och med år 1900 tillhör fastigheten, inköpt av Bengt Magnus 1787, alltså inte längre någon av hans ättlingar.

Genom köp:

Hästen 5 köpt från Brandförs. AB Victoria 1911 av Fast. AB Hästen.

Genom köp:

Hästen 4 och 5 köpt från Fast. AB Hästen av Nordiska Kompaniet

HT/aa

1996-03-18

bmb010

B E N G T M A G N U S B J Ö R K M A N

FASTIGHETER I KVARTERET HÄSTEN 5 OCH 6,
JACOBS FÖRSAMLING, STOCKHOLM

MÅTTFRÅGOR

HÄSTEN 5, TOMT:

Längd mot Regeringsgatan: 32,51 m

Hamngatan: 45,46 m

Fri grund: 1489.0 kvm

HÄSTEN 6, TOMT:

Längd mot Regeringsgatan: 36.37 m (39.4 m)

Smålandsgatan: 44.32 m

Fri grund: 1597.2 kvm

HÄSTEN 5, BYGGNADSYTA:

Reg.gatan 36: Brutto per våningsplan: $32.5 \times 13.5 =$
438.8 kvm ~ 373 kvm netto (85%)

3 våningar ~ 1119 kvm netto exkl. uthus och gårdshus -
senare 4 våningar ~ 1492 kvm

Hamngatan 20: Brutto/våningsplan: $45.5 \times 11.6 = 527.4$ kvm
~ 448 kvm netto

3 våningar ~ 1344 kvm netto inkl. vagnsport

HÄSTEN 6, BYGGNADSYTA:

Reg.gatan 38: Brutto per våningsplan = $36.4 \times 12.7 =$
462.3 kvm ~ 394 kvm netto

Smålandsgatan 29: - " - = (15.7×10.3)
+
 (4.5×9.3)
= 203.6
~ 173 kvm netto

665.9 kvm brutto
~ 566 kvm netto

4 våningar (inkl. vindsvåning) ~ 2264 kvm netto.

HT/aa
1996-03-18
bmb012

B E N G T M A G N U S B J Ö R K M A N

FASTIGHETER I KVARTERET HÄSTEN 5 OCH 6,
JACOBS FÖRSAMLING, STOCKHOLM

BESÖK PÅ KB's TIDNINGSARKIV.
(den 5 februari 1996)

Detta speciella projekt har ägnats den fastighet Hästen 5, Hamngatan 20/Regeringsgatan 36, som Bengt Magnus köpte 1787 och där han ett par år senare lät uppföra ett större stenhus jämte diverse byggnader "över gården".

Det tidningsmaterial som gått att komma över, har så gott som uteslutande beskrivit olika aspekter på rivningen av dessa byggnader år 1913, liksom grannfastigheten Hästen 4/Hamngatan 18, för att ge plats för NK's nybygge. Mest har det skrivits om just grannbyggnaden, eftersom denna var berömd genom seklerna under sådana namn som Sparreska Palatset, Borgerskapets Änkehus, Sveasalen resp. Sveateatern, men det finns också notiser om Hästen 5 i materialet.

AFTONBLADET:

Enl. Faktaarkivet på Stadsmuséet (dokument 10), skall det i Aftonbladet 1913 ha införts en artikel med rubriken "Det Stockholm som går". Kunde ej återfinnas trots sökning 1/8-31/10 1913, däremot en insändare 8/10 1913 sid. 9 med rubriken "Minnen från det gamla änkehuset".

DAGEN:

Enl. Faktaarkivet på Stadsmuséet (dokument 11) skall det i Dagen 1913 ha införts en artikel med rubriken "Antikviteter som försvinner med Sveateatern". Kunde ej återfinnas trots sökning 1/9-31/10 1913.

DAGENS NYHETER:

Sökning gjord 18/9-15/10 1913. Följ. artiklar påträffade:
- 28/9 sid.7: "Sveasalens saga slut"
(Ref.nr.6 hos Stadsmuséet)
- 1/10 sid.9: "Sveateaterns sista afton" (intressant)
- 2/10 sid.7: "Sveateaterns hus som nu rives" (intressant)
- 15/10 sid.6: "Molnstoderna kring resterna av av Sveasalen).

Några artiklar med rubriken "Några rader ur Sveateaterns begravning" (Stadsmuséets ref.nr.12 och 13) kunde inte påträffas.

NYA DAGLIGT ALLEHANDA:

Sökning 1/9-31/10 1913. Ingenting påträffat.

STOCKHOLMS-TIDNINGEN:

- 1/10 1913 sid.B2 "Ett stycke av det centrala Stockholm försvinner" (Stadsmuséet, dokument 7 och 9)
- 2/10 sid.A3: "När taket kastades av Sveateatern"
- 8/10 sid.B2: "Hamngatan förvandlad till en molnstad"

Sökning 15/9-15/10 1913

STOCKHOLMS DAGBLAD:

- 3/10 1913 Sid.3: "Pietet vid rivningen av Hamngats-
husen".
- 5/10 sid.1: "Erik Gustaf Boströms gamla hem rivs"
(Stadsmuséet, dokument 15).

Sökning 15/9-15/10 1913

SVENSKA DAGBLADET:

- 18/9 1913, Sid.7: "Stockholm får ett nytt ståtligt
nöjespalats" (vid Engelbrektsplan)
- 21/9 sid.4: "Konungens älgjakt i Grönsinka"
- 28/9 sid.11: "Varieté förr och nu"
- 11/10 sid 6: "Jättebygget vid Hamngatan".
- 12/10 sid.9: "En störande episod vid konungajakten vid
Grönsinka"
- 13/10 sid.6: "Inget attentat mot Prins Wilhelm".
- 15/10 sid.7: "Sveasalsrivningen anställer förstörelse"

Sökning 15/9-15/10 1913

Ytterligare artiklar av intresse:

- Sv.D. 219 1965, sid.A17: "NK 50 År"

Artiklar som inte kunnat lokaliseras:

- "Det Stockholm som försvinner" (Stadsmuséet, dokument 4)
- Bildtext "Ursprungliga Sveasalen" (Stadsmuséet, dok.5,
ev. forts. på dokument 4)

B E N G T M A G N U S B J Ö R K M A N

FASTIGHETERNA

ÖVRE JÄRNGRAVEN 40, KATARINA FÖRSAMLING, STOCKHOLM

samt

GRÖNLAND 6, LADUGÅRDSLANDS FÖRSAMLING, STOCKHOLM

I Bouppteckningen 1824 efter Bengt Magnus Björkman nämns att han i Stockholm, förutom stenhusen Hamngatan 20 / Regeringsgatan 36/38 (kvarteret Hästen 5 och 6), även ägde följande två fastigheter:

- Röda Slussen 9 (Övre Järngraven 40)
- Alberget 6 på Djurgården (Grönland 6)

Vid besök på Stadsarkivet kunde konstateras, att ingendera fastighetsbeteckningen är riktig fn - frågan är om beteckningarna någonsin varit adekvata - detta trots att jag från min ungdom minns fastigheter under namnet Alberget utefter södra Djurgårdsvägen.

Slussfastigheten:

Röda Slussen var under knappt två århundraden namnet på de fyra torn, som inneslöt slussmaskineriet på den västra delen (Mälar-sidan) av Polhems sluss från år 1755 - tornet på den östra sidan (Saltsjö-sidan) kallades Blå Slussen (tornen var nämligen målade röda resp. blå). Röda Slussen har dock aldrig utgjort varken kvarters- eller gatunamn, men uttrycket hjälpte mig att leta på någorlunda rätt ställe inom arkiven för Sluss-området.

Dessutom hade jag givetvis, denna gång som så många andra, vägledning av notiser i Magnus Björkenheims bok om Lars Magnus Björkenheim - det finns i boken en anteckning om att Slussfastigheten låg i kvarteret Järngraven, men inte i vilken församling. De tre närmast belägna kvarteren på södra sidan om Slussen kallades nämligen, innan järnvägens sammanbindningsbana byggdes c:a 1865 resp. nya slusskarusellen kom till c:a 1935, för Trekanten resp. Nedre och Övre Järngraven. De låg alla inom Katarina Församling. Trekanten hade fått sitt namn av att kvarteret verkligen utgjorde en triangel. De båda Järngravarna hade däremot fått sina namn beroende på den vägning och lagring av stångjörn som ägde rum i den f.d. vallgrav som varit torrlagd sedan Gustaf Vasas dagar. Jag återkommer längre fram med viss information om den fascinerande järnhanteringen i Slussen-området.

Efter ett visst letande i arkiven kunde jag konstatera att Bengt Magnus 1779 på stadsauktion för 815 rkd köpt en s.k. bod med beteckningen Övre Järngraven 40(9), som tidigare innehafts av en viss Linkrämare Lorens Söderström (onekligen ett passande namn för någon med verksamhet just här). Jag har också i Stadsarkivets ritningsarkiv lyckats hitta ett par färglagda ritningar av den aktuella boden och tagit färgkopior av dem för egen del, liksom också av en karta över området, som det då såg ut.

I Stockholms Stads Brandförsäkringskontors arkiv har jag funnit följande beskrivning av fastigheten:

"Vid Slussgatan ett stenhus 10 1/2 alnar långt, i Väster 8 men i Öster endast 5 1/8 alnar brett. Denna byggnad, som har 3/4 alns yttermurar, innehåller nederst inom 4 5/8 alnars höjd en från gatan tillgänglig salubod, varifrån ingång till tvenne i angränsande egendom i Norr belägna källare; Inom saluboden en bodkammare; Taken panelade. Från saluboden leder trätrappa till övre botten, som har tre alnars höga yttermurar över bjälk-laget samt upptages av en vind med brädgolv. Yttertaket enkelt och täckt med plåt."

Man kan givetvis spekulera i varför Bengt Magnus skaffade sig en relativt oansenlig byggnad av salubodstyp just här? Min gissning är att han hade åtskillig verksamhet i och omkring järngravarna inkl. Järnvågen. BMB behövde måhända en relativt närbelägen och bekväm lokal för sig själv och sin personal.

Så något om järnhanteringen. Ur Hans Eklunds intressanta skrift "Se på Slussen" görs följande utdrag:

"Järnvågen och Järngraven.

Järnvågen var en omlastningsplats för järn, framförallt exportjärn från Mälardalen och Bergslagen, då det skulle kontrolleras och vägas innan det togs ut till ett fartyg på Strömmen. Järnvågen var den största i landet och hade stor ekonomisk betydelse för Stockholm; den uppges ha överlämnats till staden genom ett privilegiebrev utfärdat av Rikets råd 1436. Härigenom erhöles s.k. järnvågsmedel,

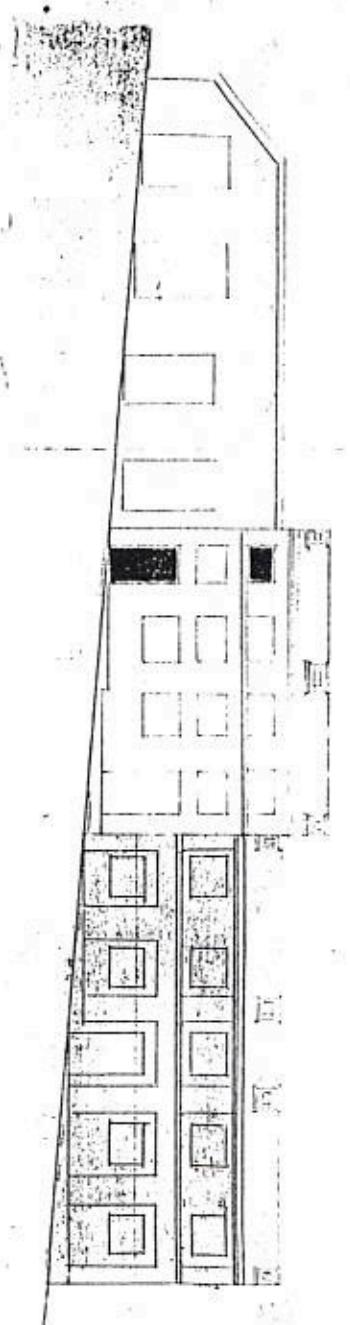
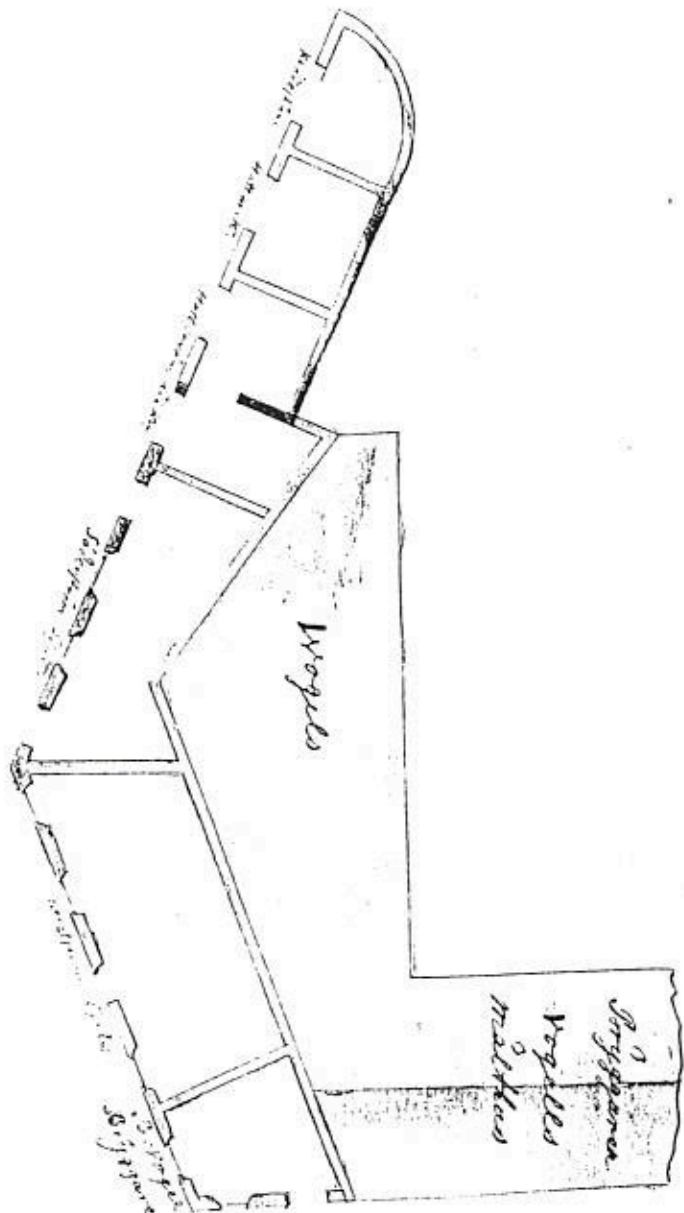
våg- och ståndpengar, varav en del tillföll stadskassan, en annan järnbärarnas arbetarlag. 1662 flyttades Järnvågen från en plats intill nuvarande Järntorget till den krökta, halvt torrlagda vallgrav som bildade ett värn till Yttre söderport; på dess gamla plats restes Riksban-ken enl. Tessins ritningar.

I Järngraven hanterades tackorna (efter 1748), banden och stängerna i första hand av järnbäraren, vars yrkesgrupp beskrivits av August Blanche i en pjäs med samma namn, och som av Ture Nerman beskrivits som kommunalarbetare. Järnbäraren ingick i en arbetsstyrka som vid 1700-talets slut hade växt från tidigare 100 till 120 man och 1855 till 182. När man 1865 måste börja röja plats för stam-banan, flyttades Järnvågen som institution till Djurgård-en och en lastageplats ordnades en bit öster om Allmänna Gränd.

Vanligen kunde ett tiotal lossande båtar lägga till vid Järngravens Mälarsida, den plats som senare blev Sjöbergs plan. Skepparna anmälde sig hos järnbärarnas ledare, kallad åldermannen, som varje vår- och höstsäsong slut mönstrade sina 10-15 rotar. Båtens huvudman fick ett nummer och en vågsedel. Väl iland vägdes järnet av vägare och kontrollerades av vräkare. Det hanterades och bars av järnbärarna, som på ena axeln bar en beslagen s.k. lapp för att skydda skuldran mot skavet av hela fem stänger, i vikt motsvarande 100 skålpund, dvs närmare 43 kg. En del av järnet restes mot tråkoner och fördes till de små

läktarpråmarna i Franska Bukten för utresa och omlastning till fartyg på Strömmen och utskeppning, allt noterat av Tullstyrelsens skrivare. Järnbärarna ansågs vara ett särskilt släkte, ofta med yrket i arv och ofta snedgångna genom att de alltid lade järnet på samma axel. Starka drängar och sjömän rekryterades emellanåt till arbetslagen. De fick då börja som extra ordinarie och bära mindre. När någon avled kunde de rycka in som s.k. änkekarlar, eller då en annan av slit och ålder blivit för klen. Deras löner låg vanligen under medelnivå, och vintertid fick man ta extrajobb med att lossa ved eller bära bårar på begravingar, annat "sjåande" inte att förglömma. Godmodiga ansågs de vara, enl. Ture Nerman, men kunde ibland vara hetsiga av sig. En rejäl sup kallades "stångjärn". (Kanske kommer härifrån det välkända uttrycket att "ta sig ett järn"? (HT's anm.)

Bengt Magnus är mantalsskriven också i Slussen fram till sin död - efter hans död sålde sterbhuset fastigheten till den kände stockholmske järnkramhandlaren Jan Petter Wall för 2.500 rkd. Sedan Wall och hans hustru avlidit, såldes boden till ett Kammarråd Carl Falkman 1859, för att ett par år senare exproprieras av Stockholms Stad i samband med järnvägs-bygget.

Djurgårdsfastigheten:

Även om Alberget 6 inte varit någon officiell fastighetsbeteckning, kan man konstatera att namnet rel. flitigt förekommer i Djurgårdslitteraturen på 1800-talet. Den officiella beteckningen var Grönland (6), tillhörig Ladugårdslands Församling, och där var Bengt Magnus mantalsskriven så sent som 1820 (det finns bara denna enda uppgift om BMB betr. detta i de officiella arkiven). Grönland är också en något suspekt beteckning, eftersom det s.k. Grönlandet ligger på visst avstånd från Alberget.

Man får därför i stället söka sig till välkända Djurgårdsskildringar från "den tid det begav sig", och då finner man bl.a. följande: BMB köpte tydligen Grönland(6) /Alberget 6 år 1805 av Sterbhuset efter en Brita Christina Lundholm, änka efter handlanden Gabriel Lundholm. för 2000 riksdaler.

Bengt Magnus avsikt med fastighetsköpet var att etablera en brädgårdsrörelse på tomten, vilket också genomfördes. Byggnaderna tillhörande fastigheten hyrdes till största delen ut - otroligt är väl emellertid inte att BMB hade Alberget 6 delvis som sommarnöje, eftersom flera av vännerna bodde i närheten på sommaren (t.ex. vännen Michael Hisinger, hyresgäst hos BMB på Regeringsgatan 38).

I övrigt är bl.a. följande att säga om byggnader och boende inom Alberget 6 under tiden 1750-1824

(huvudsakligen hämtat från Martin Olssons förträffliga bok "Alberget och Oakhill på Djurgården")

ALBERGET 6

Historien går tillbaka till den 10 augusti 1757 då en viss sillpackare, Johan Bomwall, fick upplåtelse för tomten. Han gjorde vissa planeringsarbeten och utvidgade tomten genom fyllning i vattnet. Därefter byggde han nästföljande år ett ganska stort trähus, samt år 1764 ytterligare ett hus, innehållande bagarstuga och boningsrum. Han uppförde även fähus och övriga nödvändiga byggnader på tomten.

Efter Bomwalls död vid årsskiftet 1776/77 ärvdes gården av tre döttrar, varav en, Brita Christina, gifte sig med grosshandlaren och bokhållaren Gabriel Lundholm. Så småningom kom Brita Christina att bli den som ensam ägde gården. Hon bedrev värdshusrörelse i huvudbyggnaden, efter hand tillsammans med sin franske måg, den f.d. kunglige mästerkocken Anton Bonnet. "Lundholms på Djurgården" var ett välkänt ställe som besöktes av personer ur de högre klasserna. Lundholms bedrev även, liksom många andra som bodde på Djurgården, boskapsskötsel för husbehov och då även för sin värdshusrörelse.

Brita Christina Lundholm dog 1803 och efterlämnade fem barn och ett arvsberättigat barnbarn. År 1805 köptes fastigheten av BMB, som efter köpet hyrde ut de befintliga byggnaderna, dels till bostäder, dels till värdshus.

Vad beträffar den senare, övertogs rörelsen 1809 av "trakteuren" Carl Ludwig Grönwall och hans hustru, Catharina Westberg. Under 1810-talet hyrdes värdshuset av en änkefru Margareta Wedman resp. Anna Lindgren, gift med en fanjunkare vid Hans Maj:ts Lif Garde till häst, Johan Petter Sundholm. Hustrun Sundholm fortsatte att idka värdshusrörelse på Alberget 6 ända till 1829. Det goda anseendet dalade efter Lundholms och Bonnets tid, och stället gick länge under benämningen "Rävsaxen", efter ägarinnan, som var "en mindre väl beryktad quinna" med ett "lockande väsen", som det står i J.P. Tollstorps bok "Kongl. Djurgården".

Efter Bengt Magnus' död såldes Alberget 6 1824 till en grosshandlare Wilhelm Bratt för 9.500 rkd inkl. brädgård. Denne fortsatte med brädgårdsrörelsen på tomten fram till 1829, då det blev nytt ägarbyte. Den förmögne stadsmaklaren i Stockholm, Reinhold Henrik Weylandt, tillhandlade sig fastigheten, utan brädgård, för 4.500 rkd. Han rev boningshusen 1833 och lät uppföra en pampig villa i italiensk stil som än idag går under namnet "Weylandtska villan". Adressen är numera Djurgårdsvägen 150.

Så över till viss information om de byggnader som fanns på tomten då BMB ägde den och som då bestod av:

- "En Characters Byggning midt för inkörsPorten från Djurgårdsvägen". Huset var av rödfärgat timmer, två våningar högt och försett med vind. Mått: 22 1/2 alnar långt, 12 3/4 alnar brett och 8 3/4 alnar högt. Antalet

rum var 12 inkl kök.

- Ytterligare en furubyggnad närmare sjön, uppförd i två våningar. 14 3/4 alnar lång, 10 1/4 alnar bred och 6 3/4 alnar hög. I huset fanns 6 bostadsrum och en brygg- och bagarstuga.
- Stor sjöbod i bräder och korsvirke (det kallades faktiskt så på den tiden)
- Fähus av rödfärgat furutimmer
- Fyra mindre bodar
- En större rödmålad trädgårdsbod av bräder och korsvirke
- Grönmålad större port mot landsvägen

Övriga BMB-gods i Sverige samt andra fastigheter av intresse:

Åtskilligt material har samlats in om de finska egendomarna, främst i form av fotokopior från Gabriel Nikanders verk: "Fiskars Historia", "Herrgårdar i Finland" samt "Säterier och Storgårdar i Finland".

Material om de svenska egendomarna på landsbygden är sparsammare. Mycket finns om Görvältn, inte riktigt lika mycket om Sätuna och Högfors (det sistnämnda inte ett BMB-gods, men dock!) och något litet om Farsta. Jag kommer att fortsätta informationsinsamlingen betr. de andra gårdarna.

Levin-godset, Ludvigsberg, finns beskrivet dels i Lars Björkmans bok, dels på några andra ställen. Levins stadsfastigheter har jag f.ö. hittat en del om (Lagerstedtska Huset resp. Stenbockska Palatset).

På tal om Gamla Staden kan nämnas - även om det inte har med den direkta släkten att göra - att jag "snubblat" över en referens till Hasselgrens på Brolins berömda karta över Staden mellan Broarna av år 1771. I kvarteret Mercurius (mellan Storkyrkobrinken och St. Gråmunkegränd har jag hittat ett par hus med beteckningen "Hasselgrens Hus" (Storkyrkobrinken 9 resp. St. Gråmunkegränd 6). Genom att sedan följa upp detta i Stadsarkivet har jag kunnat följa fastigheten från det att den hamnade i den Hasselgrenska familjen på 1760-talet till dess att den försåldes på Stadsauktion 1823.

Innan huset Storkyrkobrinken 9 i folkmun hade namnet "Hasselgrens Hus" hade det benämningen "Reimers Hus" efter en hattstofferare Reimers, som då bodde (och förmodligen också verkade) där. Måne denne Reimers är den hattstofferare som BMB arbetade hos när han först kom till Stockholm och måne såväl Lars som Bengt Magnus bodde i Hasselgrenska Huset någon tid?

HT/aa
1996-03-18
bmb013

